

**Politika un tiesības.
Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standarts**

I. Mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi

1. Mācību priekšmeta "Politika un tiesības" mērķis ir sekmēt izglītojamā izpratni par politiku kā sabiedrības praksi un zinātni, kā arī veicināt izpratni par pilsoniskās līdzdalības nozīmi sabiedrības un valsts veidošanā un par tiesiskuma lomu valstu un indivīdu savstarpējās attiecībās.

2. Mācību priekšmeta "Politika un tiesības" uzdevums ir radīt izglītojamajam iespēju:

- 2.1. veidot ieskatu par sabiedriski politisko aktivitāšu iespējām;
- 2.2. veidot sistēmisku izpratni par politiskajiem procesiem sabiedrībā;
- 2.3. veidot priekšstatu par indivīda tiesībām, attīstīt prasmi izmantot praktiski zināšanas par tiesībām;
- 2.4. veidot izpratni par pasaules procesu norisēm, problēmām un to savstarpējo saistību;
- 2.5. attīstīt analītiski vērtējo darbību, saskaņā ar likumsakarības politoloģijas un tiesību jomā.

II. Mācību priekšmeta obligātais saturs

3. Mācību satura komponents "Indivīds un sabiedrība":

- 3.1. pilsoniskā sabiedrība;
- 3.2. politiskā līdzdalība;
- 3.3. indivīds un vara;
- 3.4. politiskie režīmi;
- 3.5. politiskie uzskati un idejas.

4. Mācību satura komponents "Sabiedrība, valsts un vara":

- 4.1. sabiedrības tiesiskās varas organizācija un tās pamatmērķis;
- 4.2. valsts varas institūcijas;
- 4.3. valdības politika;
- 4.4. tiesības.

5. Mācību satura komponents "Kultūrvide laikā un telpā":

- 5.1. sociālās grupas un to intereses politikā;
- 5.2. naudas nozīme politiskajās aktivitātēs;

- 5.3. politiskā kultūra;
- 5.4. starptautiskā politika.

6. Mācību satura komponents "Darbība":

- 6.1. tiesību un informācijas avotu izmantošana sava viedokļa argumentācijai, politikas un tiesību procesu analīzei;
- 6.2. grafiku, shēmu, diagrammu izmantošana politisko un tiesisko procesu veidošanā un analīzē.

III. Pamatprasības mācību priekšmeta apguvei

7. Mācību satura komponents "Indivīds un sabiedrība":

- 7.1. izprot pilsoniskas sabiedrības būtību un saturu;
- 7.2. izprot pilsoņa tiesisko piederību valstij;
- 7.3. izprot Latvijas pilsoniskās sabiedrības veidošanās ietekmi uz sabiedrības politisko, etnisko un informatīvo dažādību;
- 7.4. raksturo un vērtē pilsoniskās sabiedrības kvalitāti Latvijā;
- 7.5. raksturo politiskās līdzdalības formas un veidus demokrātiskā un nedemokrātiskā sabiedrībā, argumentē vēlētas un ieceltas varas atšķirības;
- 7.6. izprot politiskās līdzdalības ietekmi un nozīmi demokrātijā;
- 7.7. izprot vēlēšanu būtību un pamatprincipus demokrātijā, zina Latvijas vēlēšanu sistēmu, spēj analizēt proporcionālās sistēmas priekšrocības un trūkumus, salīdzinot ar mažoritāro vēlēšanu sistēmu;
- 7.8. izprot jēdzienu "politiska partija" un daudzpartiju sistēmas nozīmi demokrātijā;
- 7.9. izprot jēdzienu "vara", pazīst varas dažādus veidus un spēj atšķirt politisku varu no citiem varas izpausmju veidiem;
- 7.10. izprot jēdzienu "politika" un tā dažādās izpratnes;
- 7.11. izprot leģitīmas varas principu un spēj to atšķirt no neleģitīmas varas;
- 7.12. zina, ka sabiedrības pārvaldīšana ir īpašs nodarbošanās veids, izprot tā saturu;
- 7.13. analizē reakcionāru, konservatīvu un progresīvu politisko darbību, atpazīst lietotos evolucionāros vai revolucionāros līdzekļus un mērķus;
- 7.14. prot veikt sabiedriskās domas izpēti par līdzcilvēku attieksmi pret politiku;
- 7.15. pauž savu nostāju konkrētos, aktuālos politikas jautājumos;
- 7.16. zina demokrātiskas un nedemokrātiskas sabiedrības pārvaldīšanu atšķirības un to ietekmi uz attiecībām starp pilsonisko sabiedrību un valsts varu;
- 7.17. identificē pašreizējo Latvijas politisko režīmu un analizē tā attīstības norises;
- 7.18. zina galvenās antīkās, viduslaiku, jauno un jaunāko laiku politiskās idejas to attīstībā (dabisko tiesību un sabiedriskā līguma teorija, pozitīvisms, konservatīvisms, nacionālisms, liberālisms, sociālisms);

7.19. raksturo un klasificē mūsdienu ietekmīgo ideoloģiju iezīmes un pamatvērtības (neokonservatīvisms un neoliberālisms, "trešā ceļa" teorija un mūsdienu sociāldemokrātija, reliģiskais un cits fundamentālisms, labējais un kreisais ekstrēmisms, antiglobālisms);

7.20. spēj definēt un identificēt labējus un kreisus politiskus uzskatus;

7.21. identificē un spēj analizēt Latvijas politisko partiju spektru;

7.22. salīdzina un vērtē ideālo principu atbilstību praktiskās dzīves realitātei.

8. Mācību satura komponents "Sabiedrība, valsts un vara":

8.1. zina valsts rašanās teorijas, galvenās funkcijas un varas dalīšanas principus;

8.2. apzinās integrācijas būtisko nozīmi sabiedrības konsolidēšanā un kopīgu mērķu sasniegšanā;

8.3. spēj analizēt un novērtēt Latvijas dalības ietekmi un nozīmi Eiropas Savienībā;

8.4. zina likumdošanas, tiesu un izpildvaras funkcijas, kā arī izprot šo funkciju sadalījumu Latvijas Satversmē;

8.5. diskutē par parlamentārisma un prezidentālisma priekšrocībām un analizē valstu pārvaldes formas;

8.6. analizē vietējās pārvaldes darbību;

8.7. izprot jēdzienu "politiskā atbildība" un politiskas amatpersonas atšķirību no ierēdņa;

8.8. zina ierēdņa pamatuzdevumus;

8.9. pauž savu attieksmi pret Latvijas valsts pārvaldes darbu;

8.10. zina Eiropas Savienības galvenās institūcijas un to funkcijas;

8.11. analizē valsts aktuālākās politiskās problēmas un stratēģijas;

8.12. spēj nosaukt Eiropas Savienības galvenās kopējās politikas un novērtēt Latvijas dalības nozīmi;

8.13. zina un izprot Eiropas Savienības lēmumu pieņemšanas procesu un Latvijas ietekmi tajā;

8.14. diskutē par indivīda, pašvaldības un valsts sadarbību;

8.15. izprot un spēj analizēt politikas lēmumu veidošanas procesu, apzinoties atklātuma, caurspīdīguma un tiesiskuma principu jēgu un nozīmi demokrātijā;

8.16. izprot un apzinās korupcijas jēgu un tās nodarītā kaitējuma nozīmi sabiedrības pārvaldē;

8.17. salīdzina un vērtē Latvijas valsts pilsoņu un iedzīvotāju attieksmi pret drošības, sociālo un citu politiku;

8.18. zina un atšķir tiesību jomas, tajā skaitā valsts, kriminālās, civilās un administratīvās tiesības;

8.19. pazīst Latvijas galvenos tiesību aktus;

8.20. skaidro, kā konstitucionālās tiesības regulē cilvēka, pilsoņa un sabiedrības dzīves tiesiskos pamatus;

- 8.21. zina un izprot Latvijas Satversmi;
- 8.22. pazīst cilvēktiesību pamatprincipus un apzinās to fundamentālo lomu mūsdienu tiesiskuma izpratnē;
- 8.23. izprot, ka likumi atspoguļo sabiedrības vērtības un veicina cilvēku iesaistīšanos politiskajos procesos;
- 8.24. apzinās vienlīdzīgu tiesību nozīmi demokrātijā un izprot jēdzienus "diskriminācija" un "emancipācija";
- 8.25. zina Latvijas tiesu sistēmu un tiesu darbības pamatprincipus;
- 8.26. nosauc tiesas sēdes dalībnieka tiesības kriminālprocesā;
- 8.27. izprot un apzinās nevainīguma prezumpcijas principu;
- 8.28. izprot īpašuma būtību un tā aizsardzības nozīmīgumu;
- 8.29. izprot laulības kā tiesību institūtu, apzinās tā tiesiskās un materiālās sekas;
- 8.30. izprot vecāku un bērnu savstarpējo tiesību un pienākumu būtību;
- 8.31. zina mantošanas sistēmu Latvijas civiltiesībās;
- 8.32. zina un ievēro administratīvo tiesību normas;
- 8.33. spēj izprast darba tiesības un prot analizēt darba līgumu;
- 8.34. apzinās savu atbildību pret valsti un tās atbildību par saviem iedzīvotājiem;
- 8.35. izprot dzimuma līdztiesības tiesiskos aspektus;
- 8.36. izprot intelektuālā īpašuma nozīmi uzņēmējdarbībā un apzinās intelektuālā īpašuma tiesiskajā regulējumā paredzēto iespēju izmantošanu katrā uzņēmumā;
- 8.37. pauž savu attieksmi par tiesu darbību un tiesiskumu.

9. Mācību satura komponents "Kultūrvide laikā un telpā":

- 9.1. apzinās sabiedrības grupu atšķirīgās vajadzības un intereses;
- 9.2. izmanto preses materiālus un vērtē lielāko un ietekmīgāko sociālo grupu intereses saimnieciskajā dzīvē, valsts iekšpolitiskajās attiecībās, garīgās un materiālās kultūras jomā mūsdienu Latvijā;
- 9.3. izprot valsts mērķu un valsts budžeta iespēju sabalansētību;
- 9.4. zina faktorus, kas ietekmē politiskās kultūras veidošanos;
- 9.5. izprot varas iegūšanas un popularizēšanas polittehnoloģiju;
- 9.6. analizē politisko lēmumu saturu pēc to mērķa un sekām;
- 9.7. apzinās un novērtē sabiedrības uzticību politiskajiem institūtiem, izsaka savu argumentētu viedokli;
- 9.8. raksturo tolerances nozīmi cilvēku attiecībās;
- 9.9. skaidro un analizē starptautisko attiecību sistēmas modeļus;
- 9.10. raksturo Latviju kā starptautisko attiecību subjektu;
- 9.11. vērtē starptautisko organizāciju darbību un Latvijas ārpolitikas perspektīvu un pamato savu viedokli;
- 9.12. zina Eiropas Savienības attīstības cēloņus un posmus, spēj diskutēt par Latvijas līdzdalības ieguvumiem un trūkumiem Eiropas Savienībā.

10. Mācību satura komponents "Darbība":

10.1. analizē valsts politiku un likumdošanu, izmantojot tiesību un informācijas avotus;

10.2. pilnveido saziņas un sadarbības prasmes;

10.3. attīsta pētnieciskā darba iemaņas;

10.4. attīsta publiskās runas un diskusiju kultūru;

10.5. atzīst ētikas nozīmi politiska un tiesiska rakstura problēmās.

11. Izglītojamā attieksmes raksturo šī pielikuma 7.15., 8.9., 8.34., 8.37., 9.7. un 10.5.apakšpunktā minētās prasības.